CHILDHOOD-TIME OF FIRST RESOURCEFUL EXPERIENCES IN THE POETRY OF ILEANA MALANCIOIU

Ioan GHEORGHIŞOR
"Petru Maior" University of Târgu-Mureş

Abstract: In Ileana Malancioiu' memories of her childhood, the picturesqueness fades in front of a severe dramatic nature. Her poems drawn upon the life in her native village reveal a lyrical archetypal fund, not a monographic landscape like in Cosbuc or Goga's poems. The poetess who formely used to manage with ability the family's oxcar, has lived in her youth fundamental experiences, such as birth or death.

Keywords: „childhood", „dramatic", „archetypal", „fundamental", „death"

1. Un univers fără păpuşi

Amintirile din copilăria unui sciitor, întâmplările din timpul acesteia, de obicei, edenic, au generat o întreagă literatură. Ionel Teodoreanu îşi ducea cititorii pe „uliţa copilăriei" sale ori „în casa bunicilor", iar nostalgicul Ion Creangă vedea Humuleştiul la modul semănătorist, cu toate că locuitorii satului său natal nu o duceau deloc bine pe vremea aceea, aşa cum ne lasă marele povestitor să înţelegem.

Satul argeşean Godeni, unde s-a născut şi a copilărit Ileana Mălăncioiu, era populat de oameni chinuiţi, nerăsfăţaţi de soartă. Poeta nu are amintiri duioase despre ei şi despre viaţa acestora. Pe un ton serios şi grav, ea relatează despre îndeletnicirile din mediul rural, cum ar fi aratul sau măcinatul la moara satului. Ele sunt privite ritualic şi „transformate în experienţe subiective peste care apasă marile neînţelesuri ale fiinţei".[1] Tot astfel, jupuirea unui bou, înjunghierea mielului, de Paşte sau tăierea unei păsări în gospodăria natală lasă urme adânci în sensibilitatea poetei. În vremea copilăriei, curioasa fetiţă cunoaşte suferinţele animalelor, destinul păsărilor de curte sau al celor de câmp, limitele unei existenţe care are parte de experienţe fundamentale, cum ar fi naşterea, pentru a sfârşi, inevitabil, cu moartea.

În primele volume de versuri ale Ilenei Mălăncioiu **(*Pasărea tăiată,*** şi ***Către Ieronim*****)**, abundă amintirile dintr-o copilărie în care i-au lipsit păpuşile sau cărţile cu poveşti – în casa părintească se găseau doar *Biblia* şi *Vieţile sfinţilor*. „Ea nu-şi foloseşte amintirile despre copilăria petrecută la ţară ca sursă de pitoresc, ci păstrează din ele doar dramatismul auster al existenţei ţărăneşti".[2]

Viitoarea poetă era atrasă mai degrabă de colindatul prin împrejurimile satului, alături de băieţii de seama ei. „ Până şi senzualitatea specifică vârstei se exprimă în primele ei poeme printr-o cruzime de fată angrenată în jocuri băieţeşti, nu prin întârzieri lascive în faţa oglinzii", mai spune acelaşi critic literar. [3] „Puii din scorburi" trebuiau apăraţi de şerpi. Viaţa, în general, trebuia ajutată să se desfăşoare firesc, într-o natură plină de pericole:

„Caut cuiburi cu băieţii prin scorburi
îngropându-mi mîna până la umăr în putregaiul gălbui,
înspăimântată când o pasăre întârziată
se zbate între mine şi pui.
Îi simt ciocul şi ghearele umblându-mi prin carne,

[1] N. Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. I. Poezia*, Braşov, Aula , 2001, p. 196.
[2] Alex. Ştefănescu, „La o nouă lectură: Ileana Mălăncioiu", *Fundaţia România Literară, no. 3*, 2000, p.12
[3] Ibidem.

BDD-A21976 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:19 UTC)

o prind de-o aripă şi-ncerc s-o scot
şi-mi scapă şi mă lasă cu penele în mână
când am ieşit din scorbură până la cot”
(*Puii din scorburi*)

2. O capodoperă*: Pasărea tăiată*

Cea mai cunoscută şi mai îndrăgită poezie a Ilenei Mălăncioiu, atât de mult analizată de critica literară, este ***Pasărea tăiată*.** Poemul are o structură parabolică şi descrie o experienţă iniţiatică esenţială pentru om: aceea a intrării pe pe tărâmul morţii, în lumea „de dincolo”, de unde nimeni nu se mai întoarce. Poate acesta este şi motivul care provoacă eului liric atâta angoasă şi atâta „vină tragică”, întrucât nu i s-a putut aduce păsării salvarea. Inserţia thanatosului în elementul viu induce ideea că viaţa este tot timpul în apropierea morţii, oricând contactul dintre ele putând fi fatal:

„M-au ascuns bătrânii, după obicei,
Să nu uit de frica păsării tăiate,
Şi ascult prin uşa încuiată
Cum se tăvăleşte şi se zbate.

Strâmb zăvorul şubrezit de vreme,
Ca să uit ce-am auzit, să scap
De această zbatere în care
Trupul mai aleargă după cap.

Şi tresar când ochii, împietrind de groază,
I se-ntorc pe dos ca să albească
Şi părând că-s boabe de porumb
Alte păsări vin să-i ciugulească.

Iau c-o mână capul, cu cealaltă restul,
Şi le schimb când mi se pare greu,
Până nu sunt moarte, să mai stea legate
Cel puţin aşa, prin trupul meu.

Însă capul moare mai devreme,
Ca şi când n-a fost tăiată bine,
Şi să nu se zbată trupul singur
Stau să treacă moartea-n el prin mine.”
(*Pasărea tăiată*)

Poemul începe, după cum se vede, cu relatarea unui aspect banal dintr-o gospodărie ţărănească: tăierea gâtului unei păsări de curte, pentru a fi gătită. De obicei, copiii nu privesc acest spectacol trist; ei întorc capul în altă parte. Bătrânii au grijă să nu se uite cei mici la „scena crimei”, să nu uite de frica bietei zburătoare ce va rămâne fără viaţă, ca într-un ritual al iniţierii tanatice. Curiozitatea o face însă pe fetiţă să încalce interdicţia (nu asta fac şi personajele din basme de când lumea?) şi să privească scena îngrozită şi revoltată. Dar, mai întâi, „ascultă” cum „se zbate” pasărea. Dorinţa de a-i sări acesteia în ajutor o face să iasă din ascunzătoare şi să privească moartea în faţă. Fetiţa „tresare” când celelalte păsări, nepăsătoare, „vin să-i ciugulească” suratei lor moarte ochii întorşi pe dos, ca pe nişte grăunţe. Pentru mica eroină a întâmplării contează suferinţa păsării, nu faptul că ea reprezenta hrana familiei sale. Nicolae Labiş, în finalul celebrului său poem „Moartea căprioarei”, nu va reacţiona astfel, el acceptând că tatăl lui a avut dreptate când a ales salvarea familiei sale

BDD-A21976 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:19 UTC)

printrun act de braconaj, împuşcând blândul animal „la ceas oprit de lege şi de datini”. Să ne amintim că, în finalul poeziei, el spune: „ Ce-i inimă? Mi-i foame! Vreau să trăiesc...”, şi, plângând, manâncă „inima căprioarei şi rărunchii”, alături de tatăl său. Pentru poetul de la Mălini, viaţa era mai presus de orice, până la urmă (din păcate, a avut parte doar de o frântură din ea...).

Gestul fetei din poezia Ilenei Mălăncioiu, prin care încearcă să prelungească viaţa necuvântătoarei muribunde, este pueril, dar denotă o sensibilitate amplificată de spaima pe care ţi-o dă pierderea vieţii. Copila practică, inconştient, un ritual al iniţierii în taina morţii, pe care poeta o va considera mai apoi „răul absolut”. Interpretarea metaforei „păsării tăiate” ca fiind „simbolul unei societăţi care se zbate, în ciuda morţii eminente, să-şi trăiască şi ultima picătură de viaţă, chiar atunci când capul e îndepărtat de trup.” ni se pare oarecum nepotrivită. [4] Nici considerarea poemului drept unul care descrie o iniţiere erotică nu este - credem noi - îndreptăţită. [5]

„Cunoaşterea înseamnă aici jertfă şi expiere. Este metafora pătrunderii într-un teritoriu interzis, în care adastă tainele mari, grele de sens şi de miracol, ale existenţei”, observă Iulian Boldea. [6]

Ca şi în alte poeme ale Ilenei Mălăncioiu, şi aici predomină vizualul, ceea ce face ca dramatismul falsei naraţiuni să potenţeze. Verbele de mişcare ce abundă în partea a doua a poemului, în care se relatează gesturile fetei, vin în contrast cu primele verbe ale textului („au ascuns”, să nu uit”, „ascult”), care exprimă expectativa, cuminţenia copilului ce trebuia protejat de senzaţiile neplăcute ale spectacolului morţii.

În tulburătorul poem de tinereţe al autoarei, „puritatea şi inocenţa fac loc, în urma unei revelaţii a morţii, a răului, a neantului, unei cunoaşteri vinovate, unei fisuri în armonia şi echilibrul lumii”.[7] Ileana Mălăncioiu „construieşte cu mare îndemânare practici magice ad-hoc”, consideră Costin Tuchilă. „Se instaurează, mai exact, un regim de receptare în spirit magic. Faptul de la care porneşte (...) e unul banal, rezolvarea lui înspăimântă şi vindecă totodată.” [8]

3. Un fond arhetipal liric

Ileana Mălăncioiu nu realizează o monografie lirică a satului Godeni, aşa cum altădată au făcut Goga sau Coşbuc. Cei doi poeţi ardeleni au fost stăpâniţi fie de jalea românilor privaţi de drepturi în propria lor ţară (Goga), fie de sentimentul apartenenţei la lumea unui sat stratificat social, dar iubit necondiţionat (Coşbuc). În poezia celor doi apar multe figuri emblematice din lumea rurală. La Ileana Mălăncioiu, lucrurile stau altfel: satul ei natal nu are o identitate clară, precum Humuleştiul, Hordoul, Răşinarii ori satul Siliştea-Gumeşti al lui Marin Preda. Poeta argeşeană nu are intenţii monografice, chiar dacă putem identifica şi în opera sa fapte, întâmplări, obiceiuri şi figuri din satul argeşean- potcovirea sau „jupuirea” boilor, tăierea mieilor sau a păsărilor, dusul cu căruţa la moara dintre munţi, căutarea puilor de păsări prin scorburi, vindecarea prin mijloace empirice, cu frunze de salcie şi pământ, când te răneşti, ori prin călcatul de către urs, când te dor şalele. Apar şi chipuri de oameni, precum nebunul satului jucându-se „cu roata” sau bunica făcând dulceaţă de trandafiri. Dar, considerarea poeziei Ilenei Mălăncioiu o rememorare a unei copilării luminoase este eronată;

[4] Simona Lazăr, „Ileana Mălăncioiu şi metafora *păsării tăiate*”, jurnalul.ro/print-576805.html/ 27.7.2014.
[5] Drd. Ioana Laslo (Nemeş), *Erotismul maladiv în lirica feminină a anilor 70*, (teză de doctorat), Universitatea „Petru Maior”, Târgu- Mureş, p. 272.
[6] Iulian Boldea, *De la modernism la postmonernism*, Colecţia STUDII, Editura Universităţii “Petru Maior”, Târgu-Mureş, 2011, p. 164.
[7] Ibidem.
[8] Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei, eseuri*, Cartea Românească, 1983, p. 326.

BDD-A21976 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:19 UTC)

„personajul liric din *Pasărea tăiată* trăieşte *în surparea* acelui loc şi a acelui timp**”.**[9] Universul liric al poetei „prefigurează un *fond arhetipal* din care se hrăneşte toată poezia Ilenei Mălăncioiu” [10]

Orice este interpretabil în poezia acesteia. Roata nebunului Gheorghe poate fi roata vieţii:

„Stăm speriaţi, vine Gheorghe cu roata,
O-nvârte pe mână şi saltă din cot,
Se uită la fierul pornit şi se miră
Şi râde şi geme şi tremură tot.

Gheorghe cu roata, strigă copiii
Şi-l întărâtă dându-i ocol
Ca să-i ia cercul care se-nalţă
Şi să-i oprească mâna în gol.

Şi nu e nimeni care să-l prindă
Căci el îşi trage braţu-napoi,
Dar golul încă se răsuceşte
Şi-mpinge roata mai către noi.

O luăm la fugă care-ncotro
Până ne iese spaima din sânge
Şi numai Gheorghe merge încet
Şi învârteşte roata şi plânge”

(*Gheorghe cu roata*)

Poemul acesta mi se pare excepţional; în el, poeta creionează un portret memorabil cu ajutorul unor detalii care ar fi scăpat ochiului omului obişnuit şi încheie nesofisticat, fără trimiteri filozofice, dar, aşa cum se întâmplă deseori la Ileana Mălăncioiu, lăsându-i cititorului o imagine greu de uitat. Gheorghe plânge, în loc să se bucure că i-a speriat pe copii cu roata lui, şi îşi duce viaţa mai departe, într-o rostogolire stereotipă şi implacabilă.

Nu doar moartea este zărită de poetă, în copilărie, de „după stâlpul porţii”, ca în „Pasărea tăiată”, ci şi **nunta,** la care se uită „printe uluci”. Fata pierde banii de hârtie, pe care îi ia vântul. Obiceiul cu găleata plină, în care se pun bani la nuntă, o impresionează la fel de mult ca şi protagoniştii alaiului nupţial:

„Mi-am lăsat în drum găleata plină
Să le poarte mirilor noroc,
Chiuitul lumii mă-nfioară
De parcă mi-a luat găleata foc”.

Stau ascunsă după stâlpul porţii
Şi mă uit printre uluci la nuntă,
Mirele e blond, mireasa mică,
Soacra guralivă şi căruntă.

Lăutarii, obosiţi şi negri,
Zic un cântec nou de la oraş

[9] Ioan Holban, “O lume cu păpuşi din cenuşă de morţi”, http.//convorbiriliterare.dntis.ro/HOLBAN (consultat la data de 27.04.2014).
[10] Ibidem.

BDD-A21976 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:19 UTC)

Şi-şi lipesc pe frunţile-ncreţite
Ultimul bacşiş luat de la naş”
(*Nunta*)

4. Fata din carul cu boi

Într-o casă plină doar de fete (erau patru surori), era inevitabil ca acestea să nu-i ajute pe părinţi şi la muncile mai bărbăteşti. Dintre animale, greul cădea pe boii familiei. Poeta rememorează liric întâmplări în care aceste animale puternice aveau nevoie de protecţie şi stârneau milă. Suferinţa lor a urmărit-o pe Ileana Mălăncioiu multă vreme şi ar fi făcut orice în copilărie pentru a le-o diminua. Îşi aminteşte de potcovarul bătrân, căruia i-o ia înainte, încercând să aline, la modul infantil, durerea bietelor animale: „Le iau pe rând în braţe/ Şi le apăs cu palma pe copite/ Să ştiu pe care parte-au şchiopătat/ Şi le acopăr oasele tocite.” (*Drum*)

Poemul „La moară” descrie un episod din copilărie în care fata merge-de data aceasta nu singură, ci cu familia- „la moara dintre munţi”, unde trebuie să fie atentă „să nu-i schimbe cineva mălaiul”:

„Stăm la rând la moara dintre munţi,
Unii sus pe boabe, alţii pe proţap
Şi din când în când ne schimbăm locul
Să nu amorţim cu noaptea-n cap.

Mulţi suntem câţi saci avem în sănii,
Am trecut prin miezul nopţii plaiul,
Fiecare după sacul lui
Să nu-i schimbe cineva mălaiul.”

Urmează însă o comutare din logica realului în planul simbolic:

„Roata morii stă înţepenită,
Râul îngheţat trosneşte-n vânt,
Boii i-am legat la stâlpul porţii
Şi aştept să-i scoată din pământ.

Gerul se aspreşte şi le-gheaţă botul,
Întunericul e neclintit,
Parc-a mers şi timpul după roata morii
Şi la miezul nopţii s-a oprit.

Mă agăţ de spiţele-nghеţate
Să pornească roata, să se facă zi,
Şi se subţiază şi mă tem că lemnul
Măcinat de ape va pieri.”

Se produce, iată, o intrare într-un plan fantastic, dominat de întuneric şi de ger, în care „roata morii stă înţepenită”, iar timpul se opreşte în loc şi el. Atunci intră în scenă, ca şi în „Pasărea tăiată”, eul poetic, care, „ exprimat şi dramatizat prin eul liric, intervine în cadrul dat, coagulând şi structurând realitatea prin forţarea semnificaţiilor ei de adâncime”.[11] Fata se agaţă de „spiţele-nghеţate”, pentru a o face să se învârtească, ca „să se facă zi”. Însă, într-un final demn de Bacovia cel din *Lacustră*, poeta se teme că lemnul va putrezi din pricina apei.

[11] Mihail Daniel Cristea-Enache, *Generaţia '60: Discursul artistic şi discursul critic. Neomodernismul*, Bucureşti, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, Colecţia AULA MAGNA, 2013, p. 72.

BDD-A21976 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:19 UTC)

Fata care a forţat timpul ce încremenise a învăţat că existenţa noastră, la fel ca şi a lucrurilor ce ne înconjoară, se află sub o permanentă ameninţare.

*

Dar a venit inevitabil o zi în care poeta a trebuit să se despartă de „pătrăţelele şotronului", de „rochiţa" ce i-a rămas mică, o zi în care copilăria şi-a strâns „marginea de joc" „între amintiri fugare", căci luna a ajuns a fi „prea masivă pentru joc". O altă vârstă, cu alte jocuri şi cu alte tentaţii, ia locul copilăriei; doar luna continuâd să răsară, chiar şi de sub pământ, „ca o piatră norocoasă", veghind asupra fetei ca şi până acum:

„De-a baba oarba ne jucăm acum,
Soseşte dragostea la ochi legată,
Mă prinde sprijinind al nopţii zid,
C-o sărutare ochii mi-i închid,
Şi trec apoi cu braţele deschise
Peste şotron în joaca mea nebună
De parcă am alunecat pe lună".
(*Sfârşitul copilăriei*)

BIBLIOGRAFIE

1. Boldea, Iulian (2011). *De la modernism la postmonernism*. Colecţia STUDII. Târgu-Mureş: Editura Universităţii "Petru Maior".

2. Cristea-Enache, Mihail Daniel (2013). *Generaţia '60: Discursul artistic şi discursul critic. Neomodernismul*. Bucureşti: Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române. Colecţia AULA MAGNA.

3. Holban, Ioan. (2014). *O lume cu păpuşi din cenuşă de morţi*. http://convorbiri-literare.dntis.ro/HOLBAN feb11.htm (accesat la data de 27.04.2014).

4. Manolescu, N. (2001). *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. I. Poezia*, Braşov: Aula.

5. Ştefănescu, Alex. (2000). „La o nouă lectură: Ileana Mălăncioiu". *România Literară, nr. 3*: p. 12-13.

6. Tuchilă, Costin. (1983). *Cetăţile poeziei, eseuri*, Bucureşti: Cartea Românească.

BDD-A21976 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:19 UTC)